

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕХОДУ ДО БЕЗДОКУМЕНТАРНОГО РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Анотація. Розглянуто особливості переходу до бездокументарного ринку цінних паперів, досліджено особливості організації обліку цінних паперів Національної депозитарної системи України як системи обліку права власності на цінні папери.

Аннотация. Рассмотрены особенности перехода на бездокументарный рынок ценных бумаг, исследованы особенности организации учета ценных бумаг Национальной депозитарной системы Украины как системы учета прав собственности на ценные бумаги.

Annotation. The peculiarities of transition to uncertified market of securities, and also the features of organization of securities accounting are studied, National depository system of Ukraine is considered as a system of accounting of ownership rights of securities.

Ключові слова: облік цінних паперів, депозитарна система, бездокументарні цінні папери, облік прав власності.

На даному етапі розвитку економіки в Україні недостатньо розвинута інфраструктура для організації повноцінного обігу фондового ринку, зважаючи на це, автор детально розглядає, які зміни відбуваються на ринку цінних паперів. Це дозволить краще зрозуміти роль, яку відіграють цінні папери в діяльності суб'єктів господарювання, оскільки розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів, капіталів відбувається на ринках фінансових ресурсів та фондовому.

Дослідженням цього питання займалися провідні фахівці з обліку цінних паперів: Таращанська О. Б., Козоріз М. А., Шитко О. П., Кіреєв О. І., Бланк І. О., Ч. Вулфел [1], Д. Клінгбель, С. Клессенс та багато інших.

Мета дослідження – обґрунтування напрямів удосконалення депозитарного обліку цінних паперів.

Завдання дослідження – визначення особливостей переходу до бездокументарного ринку цінних паперів.

Об'єктом дослідження є фондовий ринок.

Предмет дослідження – особливості обігу ринку цінних паперів.

Відносини щодо обліку права власності на цінні папери та прав за цінними паперами в Україні в даний час регулюються Законом України "Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні. Законодавчо Національна депозитарна система (далі – НДСУ) складається з двох рівнів:

нижній рівень – це зберігачі, які ведуть рахунки власників цінних паперів, та реєстратори власників іменних цінних паперів;

верхній рівень – це Національний депозитарій України, клірингові депозитарії, що ведуть рахунки для зберігачів та здійснюють клірингові розрахунки за договорами щодо цінних паперів, а також депозитарії цінних паперів, що ведуть рахунки для зберігачів без здійснення клірингу і розрахунків [2].

Учасники НДСУ поділяються на прямих та опосередкованих:

прямі учасники – депозитарії, зберігачі, реєстратори власників іменних цінних паперів;

опосередковані учасники – організатори торгівлі цінними паперами, банки, торговці цінними паперами та емітенти. Обслуговування обігу державних цінних паперів, у тому числі депозитарну діяльність щодо цих паперів, здійснює Національний банк України (далі – НБУ).

Покласти край використанню реєстраторів у рейдерських схемах, правопорушенням з обліку цінних паперів, а також маніпулюванням з реєстрами акціонерів підприємств мають положення Закону України "Про акціонерні товариства", які зобов'язують здійснити переведення документарного обігу цінних паперів у бездокументарний.

Автор вважає, що для переходу до бездокументарної системи обігу іменних цінних паперів потрібно запровадити систему електронної форми документообігу. Також потрібна централізація системи обліку прав власності на цінні папери. У свою чергу, Шевченко Г. Н. вважає, що проблему "подвійних реєстрів" можна розв'язати шляхом утворення єдиного центрального депозитарію як суб'єкта, що вестиме реєстр власників іменних цінних паперів [3]. Має бути уніфікована діяльність учасників депозитарної системи (реєстраторів, утримувачів) з обов'язковою умовою технологічної консолідації з центральним депозитарієм .

В основу депозитарного обліку покладається облік цінних паперів, випущених у бездокументарній формі, або знерухомлених цінних паперів, що "трансформувалися" у записи на рахунках, аби надати більшої мобільності та захищеності такому фінансовому інструменту, як цінний папір у паперовій формі [4]. Саме зміна записів на рахунок у цінних паперах спричиняє передачу прав власності на цінні папери.

Важливо зауважити, що зараз обіг (укладання та виконання угод) цінних паперів здійснюється відповідно до великої кількості законодавчих і підзаконних актів, що регулюють майнові відносини. З одного боку – загальне законодавство (ЦКУ, закони України "Про господарські товариства", "Про нотаріат" тощо) та низка підзаконних актів,

а з другого – спеціальне законодавство.

Створення чітко зрозумілої і прозорої системи законодавчого регулювання гарантуватиме інвестору, що в Україні його права власності захищені. Для вирішення проблем обліку прав власності на цінні папери потрібна спеціально розроблена законодавча база.

Важливим елементом переходу до бездокументарного обігу цінних паперів є створення системи захисту власників бездокументарних цінних паперів, зокрема розробка страхового продукту саме для депозитарних установ [3]. Для цього можна використати досвід розвинутих країн, які здійснили перехід страхових програм, розроблених для банківських інституцій, до інших учасників фінансового ринку, в тому числі і депозитаріїв.

На думку автора, перехід до бездокументарних випусків цінних паперів в Україні може потенційно привести до таких позитивних наслідків: збільшення бази цінних паперів для торгівлі на організованому ринку цінних паперів; прискорення обігу цінних паперів; зростання ліквідності вторинного ринку (як наслідок попереднього); ліквідація витрат, пов'язаних з обслуговуванням паперових сертифікатів; зменшення ризику операцій із цінними паперами через використання таких процедур як "поставка проти платежу" та кліринг; зростання можливості безперешкодної реалізації прав власності на цінні папери.

Отже, перехід до виключно бездокументарного обігу цінних паперів є одним із якісно нових етапів розвитку національного ринку цінних паперів України, який несе багато позитивних наслідків, таких, як, наприклад, прискорення обігу цінних паперів та зростання ліквідності вторинного ринку, збільшення бази цінних паперів, зменшення ризиковості операцій із цінними паперами тощо.

Наук. керівн. Писарчук О. В.

Література: 1. Вулфел Ч. Дж. Энциклопедия банковского дела и финансов [Электронный ресурс] / Ч. Дж. Вулфел. – Режим доступа : <http://www.twiiprx.com>. 2. Чистяков З. Рейдеры не сдаются / З. Чистяков // Враждебные поглощения в Украине. – 2007. – № 3. – С. 13–15. – Режим доступа : http://www.conf-contact.com/2008dec/2_bohon.htm. 3. Шевченко Г. Н. Эмиссионные ценные бумаги: понятие, эмиссия, обращение / Г. Н. Шевченко. – М. : Статут, 2006. – 269 с. 4. Бохоновська О. В. Перехід до бездокументарної форми цінних паперів як фактор розвитку фондового ринку України [Електронний ресурс] / О. В. Бохоновська // Проблемы формирования новой экономики XXI века: матер. I Междунар. науч.-практ. Интернет-конф., 2008 г., 17–19 декабря. – Режим доступа : http://www.conf-contact.com/2008dec/2_bohon.htm.